

פניני הפרשה

פנינים נפלאים לפרשות שמיני החודש-קדשים

שנלקטו ע"י הרב אברהם פוליאס שליט"א

וַיִּקְרְבוּ בְנֵי אֶהֱרֹן אֶת הַדָּם אֲלֵיהֶם וַיִּטְבַּל אֶצְבְּעוֹ בְּדָם וַיִּתֵּן עַל קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ וְאֵת הַדָּם יָצַק אֶל יְסוּד הַמִּזְבֵּחַ (ט, ז)

כתוב באור החיים שלצד כי חטא אהרן, ישראל היו לו סיבה לחטוא, וכל עוד שלא נתכפר אהרן, ישנו החטא לעושהו ולמסבב עושהו ולאחר שנתכפר נתכפרו שניהם. למה אצל אהרן נאמר "וכפר בעדך ובעד העם", כיון שלעם היה חלק בחטא אהרן וכדברי האור החיים, ולפי זה מדוע בקרבן העם אמר הכתוב וכפר בעדם ולא הוסיף ואמר ובעד אהרן, והלא כל שכן שהיה לאהרן חלק בחטא ישראל?

וביאר בעל אבני נזר שאהרן כבר נתכפר בקרבנו שלו, ולפיכך לא היה קרבן העם אלא לכפרת חטאם בלבד, והוסיף כי תקלתם של ישראל באה על ידי אהרן, וכלשון הכתוב מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליו חטאה גדולה (שמות לב כא) ולפיכך מן הדין שלא תהיה כפרה לאהרן קודם שיתכפרו ישראל עצמם, אולם כיון שהיה אהרן כהן גדול והיו ישראל צריכים לו שיכפר בעדם, משום כך היה צורך שהוא עצמו יתכפר קודם להם, כדי שיבוא זכאי ויכפר על חייב, ולפיכך העובדה שישראל טרם נתכפרו לא עיכבה את כפרת אהרן, כי אדרבה כפרתו היתה צורך כפרת העם, וזהו שנאמר באהרן "וכפר בעדך ובעד העם", בעת קרבנו היה אהרן צריך לכוון גם בעד העם, שהרי כל מה שיכל אהרן להתכפר לפני כפרת ישראל, היה זה כדי שיוכל לשמש כהן גדול ולכפר בעבורם.

וַיִּשָּׂא אֶהֱרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם וַיִּרְדּוּ מִעֲשֵׂת הַחַטָּאת וְהַעֲלָה וְהִשְׁלַמְתִּים (ט, כב)

כתוב ברש"י ד"ה "ויברכם" ברכת כהנים, יברכך, יאר, ישא.

הקשה השפתי חכמים כיון שביאר רש"י ויברכם ברכת כהנים, מדוע נצרך שוב לפרט סדר הברכה הידוע לכל בר בי רב, ועוד צריך ביאור הלשון שאומרים קודם ברכת כהנים ברכנו בברכה המשולשת בתורה וכו' האמורה מפי אהרן ובניו כהנים, למה מזכירים האמורה מפי אהרן ובניו ולא מספיק מה שהיא כתובה בתורה?

וביאר רבי צבי פסח פראנק שבפרשה עדיין לא ניתנה הברכת כהנים מאת ה' ואהרן הוא שחידשה מדעתו וברך את ישראל, ורק אחר כך הסכים עמו הקב"ה וציוה לברכם באותו מטבע שקבע אהרן, ולכך פירט רש"י את הברכה להודיע שזו היא הברכה שברכם אהרן אף שעדיין לא נצטווה בה, והיא הנותנת שקודם הברכה אנו מזכירים האמורה מפי אהרן, לרמז שהוא חידשה ראשון מדעתו.

וַיִּקְחוּ בְנֵי־אֶהֱרֹן נֶדֶב וְאִבְיָהוּא אִישׁ מִחֶתְתּוֹ וַיִּתְּנוּ בָּהֶן אֵשׁ וַיִּשְׂימוּ עָלֶיהָ קִטְרֹת וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי ה' אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֲתֶם (י, א)

לכאורה תיבת לא טעמו במרכא זה כפול?

וביאר בספר טעמא דקרא שעל פי מה שכתוב בדעת זקנים מבעלי התוספות אשר לא צוה אותם סרס המקרא ודרשהו אשר צוה אותם לא תקריבו, ומשמע אשר לא צוה אותם לשון אזהרה וכו' עיין שם, ולכך טעמו מרכא כפולה דתיבת לא מתפרשת שלא צוה וגם מתפרשת שצוה לא.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֶהֱרֹן הוּא אֲשֶׁר דָּבַר ה' לֵאמֹר בְּקִרְבֵי אֶקְדֹשׁ וְעַל פְּנֵי כָל הָעָם אֶכְבֵּד וַיִּדַם אֶהֱרֹן (י, ג)

כתוב ברש"י ד"ה "וידום אהרן" קבל שכר על שתיקתו, ומה שכר קבל, שנתייחד עמו הדבור, שנאמרה לו לבדו פרשת שתויי יין.

בלילה, כי ודאי עשה תשובה, גם מצינו שאמרו חז"ל וכי תראה חמור שונאך וכו' שהכתוב מדבר במי שראה בחבירו דבר מגונה שמצוה לשנאותו, וכאן צוה הכתוב שאם ראה דבר מגונה בתלמיד חכם אינו נכלל בגדר אותם שצוה ה' לשנאתם אלא צריך להחזיקו, כי ודאי עשה תשובה, וזה שאמרו לא תשנא את אחיך שהוא תלמיד חכם.

לֹא תִקֶּם וְלֹא תִטּוֹר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ וְאֶהְבֶּתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ אֲנִי ה' (יט, יח)
מהו ה"כמוך" הנאמר פה?

וביאר הסבא מסלובודקא שלא כמו שהעולם סבורים כאילו מתייחס הוא לאהבה האנוכית הבהמית של האדם לעצמו, כי בזה התורה לא מדברת כלל, ורק הכוונה היא מצד מה שהאדם מחוייב לאהוב את עצמו משום חיובי התורה האמיתיים, והיינו מצד "חיך קודמים", כמו כן לעשות חסד ולהטיב עם עצמו, וכתוב "גומל נפשו איש חסד" (משלי יא), והיו אומר הגדר של "ואהבת לרעך כמוך", ואינו לאהוב את חברך כשם שאתה אוהב את עצמך, אלא לאהוב אותו כשם שאתה מחוייב לאהוב את עצמך.

לֹא תִקְפוּ פֶּאת רֵאשֶׁכֶם וְלֹא תִשְׁחִיתוּ אֶת פֶּאת זֶקְנֵךְ (יט, כז)

למה בהקפה כתוב בלשון רבים, ובהשחחה כתוב בלשון יחיד, הרי בשניהם המקיף לחברו חייב, ועיין בקדושין (לה): מה שדרשו בזה?

וביאר בספר טעמא דקרא משום דהקפה מוזהר גם על קטנים שהם אין מוזהרין, כמו שכתוב בנזיר ב"ז, לכן כתיב לא תקיפו פאת ראשכם בכללות, מה שאין כן בהשחחה דלא שייך בקטנים, ורק בגדולים, לכן הזהיר לכל אחד על זקנו שלו.

שם:

למה בפאות כתב לשון רבים ובזקן כתוב בלשון יחיד?

וביאר בספר טעמא דקרא שברמב"ם (פ"ב מאישות הכ"ה) משמע דטומטום ואנדרוגינוס אין מביאין סימני גדלות, ולכן גבי פאות כתיב לשון רבים, להוריד טומטום ואנדרוגינוס, דנהי שאין לוקין מספק, מכל מקום לכתחלה צריכין להחמיר כאנשים, כדתנן (בפ"ד דביכורים) מסתפרין כאנשים, אבל גבי זקן כתיב לשון יחיד דטומטום ואנדרוגינוס אין להם זקן.

העלון נתרם להצלחת התורם ובני ביתו בכל מעשה ידיהם

לרפואה שלמה בתוך שאר חולי ישראל:

הרב יצחק בן דינה רייזל שושנה וסבת' מרת לאה בת ביילה ולרב אליעזר בן מרים ולרב אברהם בן שרל ולרב יצחק בן צביה והרבנית רייזל בת אהובה הענא ליבא

והאישה רבקה בת יוכבד יהודית לילד יחזקאל ידידיה בן נחמה שינדל

ולזרע של קיימא לאברהם בן מיכל ונעמי בת אסתר יהודית בקרוב ובנקל

לעלוי נשמת:

סבי הרב רפאל דב בן מנחם יעקב זלזניק זצוק"ל נלב"ע י"ד ניסן תשע"ב

ומרן רה"י הרה"ג חיים פנחס בן הרב יעקב יצחק שיינברג זצוק"ל נלב"ע כ"ז אדר ב' תשע"ב

ור' מרדכי בן הרב בנימין גוטרמן זצוק"ל נלב"ע ט"ז אייר תשפ"ג

ומרן רה"י הרה"ג ר' ירחמיאל גרשון בן הרב צבי יהודה אדלשטיין זצוק"ל נלב"ע י' סיון תשפ"ג

ומרן רה"י הרה"ג ר' ברוך מרדכי בן הרב ישראל אזרחי זצוק"ל נלב"ע י"א חשון תשפ"ד

ומרן רה"י הרה"ג ר' ברוך בן הרב משה ויסבקר זצוק"ל נלב"ע כ"ג שבט תשפ"ד

ומרת לאה בת יוסף פרידמן ע"ה נלב"ע ב' אייר תשפ"ג

ת. נ. צ. ב. ה.

ניתן לקבל את העלון במייל: 4157546@gmail.com

אפשר לכתש גם בפלאפון רק בין הסדרים: **0534157546**

ניתן להוריד את העלון באתר דרשו, ביום חמישי.

{הדרכה: בוחרים הורדת עלונים לחפש עלון בשם פנינים נפלאים}

מנין לנו שאהרן שתק משום שקיבל באהבה ובשמחה, עד שהיה ראוי לקבל שכר על השתיקה? וביאר בספר פרפראות לחכמה שמן השכר שקיבל על כך אתה לומד, שהלא מן הדין הוא שאין השכינה שורה מתוך עצבות וכיון שנתייחד עמו הדיבור על כרחך שלא היה עצב כלל.

שם:

מפני מה נאמר וידם אהרן ולא ויחריש אהרן וכדומה?

וביאר החפץ חיים שבן אדם גם כשהוא מחריש אפשר להכיר את מצב רוחו מתוך הבעת פניו, אם הוא שבע רצון או רוגז, שמח או עצב, אבל על דומם אין להכיר שום דבר, ואין חיצוניותו מוכיחה על פנימיותו ולא כלום, ומדרגתו של אהרן בשעה זו היתה כה גדולה שהצליח להיות בחינת דומם, שלא היה ניכר עליו שום שמץ של צער, אפילו רק באיזו הבעת פנים וכדומה, ורק קיבל את הדין באהבה ללא שום תערובת של אי שביעת רצון.

וַיִּקְרְבוּ וַיִּשָּׂאם בְּכַתְנֹתָם אֶל מַחוּץ לְמַחֲנֶה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה (י, ה)

כתוב ברש"י ד"ה "בכתנתם" מלמד, שלא נשרפו בגדיהם, אלא נשמתם, כמין שני חוטין של אש נכנסו לתוך חוטמיהם.

מדוע נענשו נדב ואביהוא באש מן השמים, ועוד אם נגזר עליהם שאש תכלם, מדוע לא נשרפו בגדיהם, אלא נשמתם גרידא?

וביאר בעל שואל ומשיב שאמרו חז"ל (עירובין ג.) כי חטאם של בני אהרן היה על שהורו הלכה בפני משה רבן, ומה היתה ההלכה שדרשו "ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח" (א, ז) אמרו אף על פי שהאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט, ומובא בכתבי האריז"ל שאש של מעלה אש אוכלה אש ואינה מכלה, משום שהיא רוחנית, דקה מן הדקה ועוברת בתוך הגשם ואינה מתעכבת ומתחברת עם החומר הגשמי, ולכן אינה מכלה, לעומת זאת אש של מטה היא גשמית ומעובה יותר, ולכן כשהיא פוגעת בחומר הגשמי היא מתעכבת בו ומכלתו, וזה היה חטאם הגדול של בני אהרן, נדב ואביהוא שרצו שהאש תאכל העולה, ומכיון שאש של מעלה אינה מכלה הגשם לכן הביאו אש מן ההדיוט, ובמידה שאדם מודד מודדין לו (סנהדרין ק.) לפיכך היה עונשם של נדב ואביהוא מידה כנגד מידה, שיצאה אש מלפני ה', אש של מעלה, שאינה מכלה את הגשם, ולא עוד אלא שהאש שכילתה בהם לא כילתה את גופם ובגדיהם, אלא את נשמתם שהיא רוחנית ומתכלה על ידי אש רוחנית אש של מעלה.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֶהָרֹן וְלֹאֲלֵעָזָר וְלֹאֲלִיעָזָר וְלֹאֲלִיעָזָר בְּנֵי וַיִּשְׁכַּחם אֶל תַּפְרָעוֹ וּבְגָדֵיכֶם לֹא תַפְרְמוּ וְלֹא תִמְתּוּ וְעַל כָּל הַעֲדָה יִקְצֹף וְאַחֲיֵיכֶם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכוּ אֶת הַשְּׂרֵפָה אֲשֶׁר שָׂרַף ה' (י, ו)

למה שיקצוף על כל העדה אם הם ימותו?

וביאר בספר נר תמיד מפני הרעה נאסף הצדיק, וזה אפשר או כדי למנוע את הרעה במיתתו, ומשום שמיתת צדיקים מכפרת, או כדי שהצדיק לא יראה ברעה העתידה לבא וכיון שבחיייו הוא מגן על הדור הקב"ה לוקח אותו ואז יכולה הרעה לבא ולכך אמר להם "ולא תמותו" שאם כן תמותו ואז על כל העדה יקצוף שהרי מת הצדיק המגן על הדור.

וְאֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׂוֹק הַתְּרוּמָה תֹּאכְלוּ בְּמַקוֹם טְהוֹר אֲתֶה וּבְבִיךְ וּבְבִיךְ אֲתֶה כִּי חָקֵךְ וְחָק בְּבִיךְ נִתְּנוּ מִזֶּבְחֵי שְׁלָמֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל (י, יד)

ואת חזה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו וגו'. הקדים חזה לשוק ובסמוך כתיב שוק התרומה וחזה התנופה על אשי החלבים יביאו להניף וגו' הקדים שוק לחזה, ונראה דבמנחות ס"ב א' פריך כתוב א' אומר שוק התרומה וגו' על אשי החלבים וכתוב א' אומר את החלב על החזה יביאנו וכתוב וישימו את החלבים על החזות ומשני דבתחלה כדמייתי לה מבית המטבחיים מונח החלב על החזה וכשנותנו לכהן אחר להניף מתהפך שוב החלב למעלה ע"ש, והנה בע"ז כ"ה א' מבואר דבשעת תנופה צריך להיות החזה על השוק וא"כ ע"כ הכהן שמביאו מבית המטבחיים להמניף צריך להחזיק להיפך השוק על החזה כדי שכשיתן להמניף יתהפך כנ"ל וזהו שוק התרומה וחזה

צודק הוא אינו בדיון, וזהו שאמרה תורה לא תעשו עול במשפט, היינו עוול שנעשה בצדק.

שם:

כתוב בגמרא שבועות (ל:): הוי דן את חברך לכף זכות.

איך נעשה שקר בנפשנו לדון אדם לכף זכות בכל מקרה, ואף אם עינינו הרואות שעושה את ההיפך, מה אם כן פישרה של מצוה זו?

וביאר רבי יהושע לייב דיסקין שאמרו חז"ל (ריש תענית) מי שהוא עז פנים לטוף נכשל בעבירה, והיינו כי הבושה משמשת כמחסום ומעצור בפני החטא, וכיון שפרץ גדר הבושה כבר אין מי שיעצור בעדו מלעבור, וכמו שאמרו "סימן טוב לאדם שהוא ביישן שלא במהרה הוא חוטא", כמו כן הוא לעניין ההשפעה על אחרים, הראשון שחוטא פרץ את גדר הבושה לגמרי, השני כבר אינו נזקק לעזות גדולה כמוהו כדי לחטוא, ואילו השלישי עוד פחות, אחר שנפרצה גדר הבושה בפניהם, וזוהי הסיבה לחומרת חטא "חילול השם", כי החוטא בפרהסיא מחליש את עוצם הפחד והחרדה והבושה אשר הוטבעו באדם, כלפי עוונות, ונמצא מכשיל את הרבים, ומעתה מובן שעצה זו שיעצונו חז"ל לדון לכף זכות, ומטרתה עבור עצמנו, כדי שלא נמצא פתח בלבבנו לפרוץ את גדר הבושה, כי אחר שנקבע בלבנו שכולם צדיקים המה, היאך נעיז לקום ראשונים ולחטוא, ולא כן כאשר ינסה אדם למצוא שמץ דופי בכל אחד, כי אז בבוא עת חולשה ורפיון, יותר עלול הוא להיכשל חס ושלום.

לֹא תִלְךָ רֵכִיל בְּעַמֶּיךָ לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ אֲנִי ה' (יט, טז)

כתוב בסנהדרין (לו.) אין מעמידין בסנהדרין זקן וסריס ומי שאין לו בנים.

מדוע וכי אין להם לב להבין והרגשים להרגיש, והלא מדובר בעניינים שבפיקוח נפש, אשר כל אדם ניחן בלב רגיש?

וביאר רבי יצחק בלאזר שכל אדם ניחן בכוחות נפש, הלא הן המידות אשר על ידם יכול לחוש ולהרגיש, ואולם כשם שכוחות הגוף ואבריו דורשים הפעלה והנעה תמידית כך גם כוחות הנפש, כשם שאם אברי הגוף ישבתו ממלאכתם כי אז יתרופפו ויתרפו כך גם כוחות הנפש, אם לא יתמידו בהנעתם ובהפעלתם יקהו ויתרפו, וכל אדם שניחן במידת החמלה והרחמים, אם ישכיל להשתמש במידה זו באופנים שונים, לרחם על שבורי לב ועניים נדכאים וכדומה, כי אז היא תתחזק ותתחשל בו, ואם לא יזדמן לו הצורך להשתמש במידה זו, כי אז יפחת וילך כוחה של מידה זו בנפשו, עד שתכבה ותתפוגג, והאופן היעיל ביותר לאדם להשתמש ולהפעיל את מידת הרחמים הוא על ידי הבנים, כשיש לאדם בנים הריהו מעורר ומפעיל כל העת את מידת הרחמים שבו ומחזק אותה בנפשו עוד ועוד, ומי שאין לו בנים הריהו מעורר את כח הרחמים שבו במידה פחותה, ולפיכך בדרך כלל לא תהא בו היכולת להרגיש ולרחם כבעלי בנים.

לֹא תִשְׁנֵא אֶת אַחִיד בְּלִבְּךָ הַזֹּכֵר תִּזְכֶּיךָ אֶת עַמֶּיךָ וְלֹא תִשָּׂא עֲלֵי חַטָּאֵי לֹא תִקַּם וְלֹא תִטַּר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ וְאַהֲבַת לְרֵעֶךָ כְּמוֹךְ אֲנִי ה' (יט, יז)

למה בפסוק אחד כתוב "לא תשנא את אחיך בלבבך" ולא באהבה ואילו בפסוק השני כתוב "ואהבת לרעך"?

וביאר המהר"ל כי ישראל יצאו מאב אחד והלב הוא שורש ואב אל כל האיברים, ומחבר כל האיברים ביחד ומפני כך אין ראוי שיהיה נמצא שנהא בלב שהוא מוכן מצד עצמו לאחד ולקשר האחים שהם האיברים, ושלא יהיה חלוק בין אותם שראויים שיהיו לאחים, מאחר שיש להם אב אחד שהוא מחברם, ואיך יהיה היפך זה שישנא זה לזה, מה שאין כן לגבי אהבה לא מחויב מה שאינם מחולקים להיות באהבה, ולכן באהבה לא כתוב את אחיך בלבבך. (דברך נצב בשמים)

שם:

למה לגבי שנאה כתוב אחיך, ולגבי תוכחה כתוב עמיתך?

וביאר האור החיים על דרך אומרם, אם ראית תלמיד חכם שעבר עברה ביום אל תהרהר אחרי

אמו לפני שחל עליו השבת, כדמשמע בסנהדרין (צא:): שלכך לא ניתן היצר הרע במעי אמו, כדי שלא יבעט במעי אמו ויצא, ומוכח שלכן אין מבעט במעי אמו משום כבוד אם שעדיין אין לו יצר הרע, אבל גבי בנין בית המקדש איסור שבת חל כבר קודם שבנו בית המקדש, ולכך הקדים איסור שבת.

שם:

מה הכוונה איש?

וביאר הכתב סופר שאיש היינו אף שהוא בגדר איש גדול ועומד ברשות עצמו הריהו מצווה ועומד בכיבוד אב ואם ויראתם, ללמדך בא הכתוב שלא יחשוב האדם בלבו שכיון שהגיע לבגרות נשא אשה והקים בית שוב אינו חייב בכבוד אביו ואמו, ומעתה חובתו רק לדאוג ולהתמסר לבני ביתו, וכל אדם ואדם גדול כקטן מצווים במצות כיבוד אב ואם ומוראם.

ועוד ביאר הנצי"ב איש מלשון חשיבות ומעלה, ללמדך שגם אם הוא מצויין וגדול במעלה מאביו ואמו מכל מקום הריהו מצווה במצות אביו ואמו תיראו.

לֹא תִגְנוּבוּ וְלֹא תִכְחָשׁוּ וְלֹא תִשְׁקְרוּ אִישׁ בְּעַמִּיתוֹ (יט, יא)

למה כתוב לא תגנובו בלשון רבים?

וביאר בספר תפארת יהונתן שכך הוא הענין, כאשר הראשון פתח את הפתח וביצע מעשה גניבה הריהו הכשיר את הקרקע והורה היתר לרבים לנהוג כמותו, וכמו שאמרו חז"ל שזה שאומרים אנשים בתר גנבא גנוב (ברכות ה:), ועוד טעם בדבר שאיסור זה נאמר בפרשה המכוונת לאדם שיקדש עצמו במותר לו, ואכן כשבמעשה הגניבה יש פחות משווה פרוטה, ואמנם אין איסור גניבה, אולם מצד קדושים תהיו אסור עליו המעשה, לפיכך נקטה התורה לא תגנובו לשון רבים, ללמדנו שגם אם רק על ידי צירוף מעשי גניבה של רבים מצטרפת הגניבה לשווה פרוטה, ומכל מקום הדבר אסור, ואכן אמרו חז"ל (ירושלמי פ"ד, ה"ב) על דור המבול שהיו גונבים כל אחד ואחד פחות משווה פרוטה, ואף שאמנם מעיקר הדין כל אחד בפני עצמו נפטר מאיסור גזילה מכל מקום לנגזל אין זה משנה אם נהיה עשוק על ידי אדם אחד או על ידי רבים, שהרי בין כך ובין כך הריהו גזול ועשוק.

לֹא תַעֲשֶׂק אֶת רֵעֶךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא תִלְוִן פְּעֻלַּת שְׂכִיר אֶתְךָ עַד בֶּקֶר (יט, יג)

כתוב בויקרא רבה (לב, ג) סאה מלאה עוונות, מי מקטר בה גזל.

האם עוון גזל הוא החמור מכל העוונות עד שדוקא הוא קופץ ומקטר בראש?

וביאר החפץ חיים למה הדבר דומה לבעל חוב שפשט את הרגל, אך למרות זאת איש מנושיו לא יהין ליטול את הכר שלמראשותיו ולגבותו בחובו, אך ברגע שאחד הנושים יעז ויחטוף משהו מנכסיו בעל החוב כדי להציל את חובו מיד יצטרפו אליו שאר הנושים ויחטפו אף הם מכל הבא ליד, ואכן מן העוונות נבראים משחיתים ומקטרגים, אך מכל מקום הם אינם מעזים לקפוץ בראש ולקטר, ומיהו זה המעז פניו לקטר עוון הגזל, שהרי הגזל יכול להימצא רק אצל מי שיש בו עזות פנים, ולפיכך אף המשחית שנברא ממנו הריהו עז פנים, ומכאן ואילך מצטרפים שאר המקטרגים שנבראו משאר העוונות.

לֹא תַעֲשׂוּ עִוָל בְּמִשְׁפַּט לֹא תִשָּׂא פְּנֵי דָל וְלֹא תִהְדָּר פְּנֵי גְדוֹל בְּצַדֵּק תִּשְׁפֹּט עַמִּיתְךָ (יט, טז)

כתוב ברש"י ד"ה "לא תשא פני דל" שלא תאמר עני הוא זה והעשיר חייב לפרנסו אזכנו בדן ונמצא מתפרנס בנקיות.

הרי לא כל עוול שעושה האדם איננו צודק?

וביאר החתם סופר שלעתים מורה האדם היתר לעצמו לעשות עוול ומסביר זאת בניסבות המקום והזמן, ואומר שעל פי משפט הצדק והיושר מן הראוי לנהוג כך, וכמו למשל כאשר נושא פני דל הרי עושה זאת מתוך צדק ויושר, שאומר אזכנו בדן, שהרי בעל דינו של העני עשיר הוא וחייב לפרנסו, ונמצא שיש עוול צודק ומי שעושהו נוהג כך על פי משפט הצדק, אולם אף על פי שהוא

התנופה יביאו להניף דהיינו המביא להניף מביא השוק למעלה ולכן הקדים השוק אבל אח"כ כשהכה המניף נוטלו לאכלו מונח החזה על השוק ולכן בשעת אכילה הקדים החזה שהוא למעלה ואין מעבירין על המצות.

וְאֵת שְׂעִיר הַחַטָּאת דָּרַשׁ דָּרַשׁ מֹשֶׁה וְהָיָה שִׂרְף וַיִּקְצַף עַל אֲלֻעֶזֶר וְעַל אֵיתָמָר בְּנֵי אֶהֱרֹן הַנוֹתָרִם לְאֹמֶר (י, טז)

כתוב ברש"י ד"ה "על אלעזר ועל איתמר" בשביל כבודו של אהרן הפך פניו כנגד הבנים וכעס. ובספר טעמא דקרא הביא עוד טעם על פי הגמרא (בנדרים ט:): מאי שנא אשם נזיר טמא דלא אכל דאתי על חטא, פירש הרא"ש וגנאי הוא לאדם חשוב לאכול דבר שקרב על חטא, ואם כן גם שער ראש חודש שבא לכפר על טהור שאכל טמא כדתנן בריש שבועות אין כבוד שאהרן יאכלנו רק בניו ולכן קצף על בניו מדוע לא אכלתם.

וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּיטֵב בְּעֵינָיו (י, כ)

כתוב במדרש שמשה הוציא כרוז לכל המחנה ואמר אני טעיתי את ההלכה ואהרן אחי בא ולימד לי.

מפני מה ראה לצאת ולהתוודות בפומבי?

וביאר הנצי"ב שביקש משה ללמד מידה זו לעם שלא יחששו להודות על הטעות, שהרי אפילו משה רבינו בכבודו ובעצמו אירע לו שטעה, וממנו ילמדו הכל, ואכן כך נהגו גם כמה אמוראים באמרם דברים שאמרתי לפניכם טעות הן בידי.

דְּבָרוֹ אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֹמֶר זֹאת הָעֵינָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ מִכֹּל הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל הָאָרֶץ (יא, ב)

מדוע דיבר הכתוב תחילה במאכלים המותרים בחיה ובבהמה, וכן בדגים (פסוק ט) ובחגבים (פסוק כב), ורק אחר כך שב ופירט את האסורים לאכילה, והלא מן הראוי היה לפתוח קודם כל בדבר האסור שבו יש מן החידוש ולא מן המותר לאכילה שהוא לכאורה דבר פשוט ומתקבל על דעתן של הבריות?

וביאר החתם סופר שביקשה התורה ללמדנו ולהורותנו יסוד וכלל עצם ההיתר באכילת בעל חיים הוא חידוש, ואכן מלכתחילה מן הראוי היה שלא לאכול שום בעל חיים, עד שבאה התורה והתירתם כאשר יש עליהם סימני כשרות, ואמנם מהאי טעמא מצינו שעם הארץ אסור באכילת בשר (פסחים מט:).

וְאֵת הַשֶּׁשֶׁן כִּי מַעֲלָה גֵרָה הוּא וַפְּרָסָה לֹא יִפְרִיס טָמֵא הוּא לְכֶם (יא, ה)

מה ראה לשנות הלשון מאצל הגמל ששם כתוב ופרסה איננו מפריס ואילו כאן כתב לא יפריס? וביאר רבי יהושע לייב דיסקין שהשפן הוא שככל שגדל והולך נפרדות פרסותיו יותר ויותר, והיה מקום לומר שדינו כדגים, שאף אם סימני טהרתם לא הופיעו כשרים הם משום שעתידים להראות סימנים, ולכך מדגישה התורה לא יפריס כי אף שהוא מפריס והולך מכל מקום לכלל הפרסה גמורה לא יגיע, והרי הוא טמא.

מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכְלוּ וּבְגִבְתָּתָם לֹא תִגְעוּ טְמֵאִים הֵם לְכֶם (יא, ה)

למה דוקא בבהמות טמאות נאמר "ובגבלתם לא תגעו", הלא כל נבילה אפילו של בהמה טהורה מטמאה?

וביאר הגר"א מכיון שאמר הכתוב מבשרם לא תאכלו סתמא, כלומר אפילו נשחטו, ואם כן גם בגבלתם לא תגעו הכוונה היא אפילו אחר שחיטה, ולחדש בא הכתוב, כי אף שנשחטה הבהמה דין נבילה יש לה, ואסור לגעת בה משום שטמאה היא.

וְאֵת הַחֲסִידָה הָאֲנָפָה לְמִינָהּ וְאֵת הַדּוֹכִיפֶת וְאֵת הָעֵטְלָף (יא, יט)

כתוב ברש"י ד"ה "החסידה" ולמה נקרא שמה חסידה שעושה חסידות עם חברותיה במזונות. אם יש בה מעלה גדולה זו שעושה חסד עם חברותיה, מדוע החסידה טמאה והלא מן הראוי שתהיה כשרה?

גדולה זו שעושה חסד עם חברותיה, מדוע החסידה טמאה והלא מן הראוי שתהיה כשרה?

וביאר הבית יצחק שאכן אמרו חז"ל (חולין ג) שעושה חסד עם חברותיה, חברותיה דייקא, ורק עם חברותיה ולא עם הרחוקים לה, ולא עוד אלא שדורסת עופות אחרים וממיתתם, ועל כן לא יאכלו שקץ הם.

וְזֶה לְכֶם הַטְּמֵא בְּשֶׁרֶץ הַשָּׂרִץ עַל הָאָרֶץ הַחֹלֵד וְהַעֲבָר וְהַצֵּב לְמִינֵהוּ, וְהָאֲנָקָה וְהַכֶּפֶז וְהַקְּטָאָה וְהַחֲמָט וְהַתְּנִשְׁמָת (יא, כט-ל)

התורה הזכירה ח' שרצים והנחש אינו בכללם, ויש לתמוה וכי ראוי היה להזכיר שיהיה הנחש טמא ומטמא כי הוא שורש הטומאה והזוהמא וכידוע מן הנחש הקדמוני?

וביאר רבינו בחיי שהענין מכללי דרכי התורה שכל נתיבותיה שלום שלא רצתה לטמא הנחש במגעו שאם כן היה אדם נמנע מלהרגו כדי שלא יטמא ומזה הזכיר כל הולך על גחון שהוא הנחש והולך על ארבע שהוא עקרב ומרבה רגלים והוא ששמו נדל מפני שהן בריות מזיקות לבני אדם בארס שלהן ויש בהם מחליאות ויש ממיתות והזכיר בהם לא תאכלו כי שרץ הם לא אסר כי אם האכילה אבל טהר את המגע מה שאין כן בח' שרצים שאין להם ארס כלל. (בספ' דברך נצב בשמים)

אֵל תִּשְׁקָצוּ אֶת נַפְשֵׁיכֶם בְּכָל הַשָּׂרִץ הַשָּׂרִץ וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם וְנִטְמְמֶתֶם בָּם (יא, מג)

למה כתוב ונטמתם בהם חסר האות א'?

וביאר רבינו בחיי מפני שאות א' הוא מורה על היחוד והקדמות ועל כן יחסר הא' לפי שהשכינה מסתלק ממקום הטומאה והחטא כעין שכתוב (דברים ג) כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנך וכו' ושב מאחריו וזה חסרון הא' "מחטו ל" (פרשת וירא כו) והטעם הזה בעצמו נוכל לומר במה שנקרא קדוש בלשוניו מי שהוא מיוחד ונבדל בעבודת ה' והמיוחד למעשה הזנות יקרא קדש בחסרון האות ו' כי האות ו' מאותיות השם הקדוש ואין קדושה במקום טומאה ומזה תוכל להבין כח לשוניו הקדוש כי במעט שינוי לשון וכדומא תלויים כמה הרי הרים. (בספ' דברך נצב בשמים)

שם:

כשעלה רבי שלומק'ה מזויעה לרארץ התנהג בפשטות כצדיק נסתר, ולא גלה את זהותו, הוא היה נוהג ללכת מידי יום אל 'הכותל המערבי' לשפוך צקון שיח לפני בוראו, באחד מימי חל המועד, כאשר רחבת הכותל היתה מלאה יהודים הביא אחד מתושבי הרובע כד מים וחילק למתפללים, כשמזג היהודי מן המים לרבי שלומק'ה, נפלה תחתית הכוס, הוא מלא את הכוס בשינית, ושוב נפלה התחתית, לאחר נפילות חוזרות ושובות שאל רבי שלומק'ה בעדינות 'שמא שכחת לסנן את המים?' היהודי הנהן בבושה, ובאותן שנים היו המים בירושלים נאגרים בבורות, ובמשך הזמן היו רמשים ושקצים בהם, חובה היה לסנן את המים לפני השתיה כדי לינצל מאסור, היות שהיה התושב חו"ל, שכח לבצע את הפעולה, מהר היהודי לסנן את מי הכד, ולחרפתו התברר שהמים היו מלאים שרצים, תדהמה גדולה אחזה במתפללי הכותל, עד מהרה נפוץ דבר המעשה והגיע אזניהם של כל תושבי ירושלים, עתה נודע ששלומק'ה זה הנחבא בי הכלים, היה רב גדול בזויעה, אשר ביקש להסתיר את צדקתו, עתה נתפרסם ולא יכול היה להסתתר עוד.

פרשת החודש

הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְכֶם רֵאשׁוֹן חֹדְשֵׁי רֵאשׁוֹן הַחֹדֶשׁ הַשָּׁנָה (שמות יב, ב)

הגאון מוילנא אומר רמז נפלא המרומז בפסוק זה, יש דין שבראש חדש אסור לצום פרט לראש חודש ניסן שיש נוהגים לצום ביום זה (משום שבאותו יום מתו נדב ואביהוא בני אהרן), ויש דין נוסף שבשאר ימי חודש ניסן אסור לצום בשונה משאר ימות השנה שמותר לצום, אומר על זה הגאון מוילנא שדינים אלו מרומזים בפסוק החודש הזה לכם דהינו ימי חודש ניסן ראש חדשים הינו כראשי חדשים שבשאר חדשי השנה שדין ימי חדש ניסן כשאר ראשי חדשים של שאר ימות השנה שאסור לצום בהם, ראשון הוא לכם הינו היום הראשון של ראש חודש ניסן כחדשי השנה הינו כשאר ימי החודשים של ימות השנה שמותר לצום בו.

פרשת קדשים

דָּבַר אֵל כָּל עַדְתֵּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדָשִׁים תִּהְיוּ כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם (יט, ב)

כתוב בויקרא רבה (כד, ט) יכול כמוני, תלמוד לומר כי קדוש אני, קדושותי למעלה מקדושתכם.

וכי יעלה על הדעת שיכול אדם להתקדש כקדושתו של הקב"ה?

וביאר רבי אהרן קוטלר שאין הכוונה להשוות את ערך הקדושה של האדם להקב"ה חלילה, כי אם ללמד על המידה הראויה לפרישות מעניני הגשמיות בעולם הזה, וחז"ל באו להוציא מדעת אותם חכמים, שבקשו לבטל את העיסוק בחומר ובגשם לחלוטין, ורק לעקור מחברת בני אדם ולהתבודד, כי כן ראוי שינהג האדם, כפי שנהג הגר"א כי היה קדוש בתכלית בכל הקדושות ונתקיימו בו כל המעלות והמדות שבברייתא דרבי פנחס בן יאיר, ושאר כל דברי חז"ל והזהר, ואף על פי כן לא היה זה ניכר עליו, משום שהנהגתו היתה כדרך בני אדם, והמטרה האמיתית היא שגם עניני החומר יהיו חלק מעבודת האדם לה' יתברך, כי על ידי כוונתו ותשוקתו לשם שמים בלבד, יעלה את החומר עצמו למעלה ראש, יחד עמו.

שם:

קבלת פנים יפה ומכובדת ערכו חשובי העיר אשדוד לרבי מאיר אבוחצירא כאשר בא ממרוקו לדור בעירם, הם תארו לו את מוסדות התורה בארץ ואת התפתחות הקהילה החרדית, הם הוסיפו וספרו שאף קיים עיתון חדשות יומי על טהרת הקודש, והניחו לפניו את עיתון המודיע, ואמר מעולם לא קראתי עיתון, ומיהר להסב את פניו מהגיליון, שאלו בנו רבי דוד מדוע נמנע אבא מלהביט בעיתון, ענה לו הלוא הסברתי להם מדוע, המשיך רבי דוד ושאל זאת התשובה שענית להם, אבל לי יכול אתה לומר את האמת, ענה האב כשלימד אותי אבי את אותיות התורה, אותיות האל"ף בי"ת הראה לי כיצד כל אות משתלשלת מהמקום המיוחד לה תחת כיסא הכבוד, ומה בונה היא בצרופיה, וכך לימד אותי לחבר אות לאות ולקרא מתוך החומש מאז כשאני פותח ספר קודש כדי ללמוד או לעיין בו מיד רואה אני את האותיות כשהן מחוברות לשרשן הנעלה והנשגב, פוחד אני שאם אביט בספר חולין אאבד סגולה טהורה זו.

דָּבַר אֵל כָּל עַדְתֵּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדָשִׁים תִּהְיוּ כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת שִׁבְתֵּי תִשְׁמְרוּ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם (יט, ב-ג)

מה הכוונה קדושים?

וביאר בספר בית אב שיש רבים עמי ארצות ומחוסרי דעת, הסבורים כי הקדושה תלויה בעניינים מעניינים שונים ומשונים, אשר ביניהן ובין הקדושה האמיתית אין ולא כלום, ו"קדושים תהיו" באה התורה ללמדנו קדושה אמיתית מהי, ושורש ויסוד הקדושה היא בקיום מצוות התורה ובקיום רצון הבורא יתברך, אשר קדשנו במצוותיו וציונו על ידי קיום המצוות הזהירות והדקדוק בהן כהלכתן, ומתעלה ומתקדש האדם, וזוהי הדרך הבלעדית אל הקדושה האמיתית, וזהו שאמר הכתוב קדושים תהיו, ובסמוך לו ציותה התורה על כיבוד אב ואם על שמירת שבת, ועוד אלו מצוות ידועות מצוות שכל אדם מישראל יכול לקיימן אך דוקא על ידי הדקדוק בהן יגיע האדם לקדושה האמיתית.

אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת שִׁבְתֵּי תִשְׁמְרוּ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם (יט, ג)

כתוב בגמרא (יבמות ה): יכול יהא כל אחד ואחד דוחה את שבת ת"ל איש וכו' כולכם חייבין בכבודי, וכאן בפרשה כתוב את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו אני ה', ואמרו שם גם כן (ו' א') יכול יהא בנין בית המקדש דוחה שבת תלמוד לומר שבתותי תשמורו כולכם חייבין בכבודי.

למה גבי כל אחד ואחד הקדים איש אמו ואביו תיראו לאת שבתותי תשמורו, ולגבי המקדש הקדים את שבתותי תשמורו, הרי בשתיהן דרשו שאין דוחין שבת?

וביאר בספר טעמא דקרא דבכל אחד ואחד הקדימה לשבת, מפני שכל אחד ואחד כבר נוהג במעי

כרחך שאין הכתוב מדבר באהרן, שהרי לאהרן הותרה הכניסה כל אימת שרצה.

איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כשב או עז במחנה או אשר ישחט מחוץ למחנה, למען אשר יביאו בני ישראל את זבחייהם אשר הם זבחים על פני השדה והביאים לה' אל פתח אהל מועד אל הכהן וזבחו זבחי שלמים לה' אותם (יז, ג-ה)

למה בתחילה אמר מבית ישראל ואחר כך אמר יביאו בני ישראל?

וביאר בספר טעמא דקרא דבית ישראל היינו הנשים, כמו שכתוב במכילתא ותגד לבית יעקב אלו הנשים, ולפי שנשים אין שוחטות לכתחלה אף בחולין, כמו שכתב הרמ"א (ביו"ד סימן א' סד"א) דאין חייבין על שחטי חוץ שאינן ראוין לפניו, וכמו בבהמה שאינה ראויה לפניו אין חייבין עליה בחוץ, ולזה קמ"ל דאפילו בית ישראל דהיינו הנשים חייבין אם שחטו בחוץ, ואחר כך קאמר למען אשר יביאו בני ישראל וזבחו דלענין זביחה לכתחילה האנשים שוחטין ולא הנשים וכו"ל, וכן בסמוך בפרשת העלילה בחוץ כתוב איש איש מבית ישראל דהיינו גם הנשים שלא נטעה דאשה כיון שאינה ראויה להעלות בפנים, דאפילו בבמה דדר כשר להקריב מסקינן בירושלמי (פ"ק דמגילה ה"א) דאשה פסולה ודלא כהתוספתא סוף זבחים, ולזה ס"ד שאין חייבת על העלילה בחוץ (ועיין בשטמ"ק כריתות ג. אות י"ג שבאמת נסתפק בזה ודבריו צ"ע). ועל דרך זה יש לפרש הפסוקים בפרשת דם בסמוך דכתיב ואיש איש מבית ישראל וכו' אשר יאכל כל דם והכרתי וכו' כי נפש הבשר בדם וכו' על כן אמרתי לבני ישראל כל נפש מכם לא תאכל דם, ולכן פתח בבית ישראל וסיים בבני ישראל, ולפי הנ"ל יש לומר דבתחילה קאמר דגם הנשים מזהרות על הדם דלא נטעה כיון שהטעם כתיב ואני נתתי לכם על המזבח לכפר, ואם כן זה רק באנשים שראוין לכפר על המזבח אבל נשים דבלאו הכי אין ראוין לזרוק הדם על המזבח וכו"ל שמא הוה אמינא דאין מזהרות על הדם קמ"ל, אבל אחר כך קאמר כי הנפש וכו' דהוא טעם המצוה וקי"ל דאסור ללמוד עם נשים טעמי המצות רק פשוטי הדינים שצריכין לדעת בלא טעמים, (וכמו שכתב הט"ז ביו"ד סי' רמ"ו סק"ד, ועי' תוס' סוטה כא: ד"ה בן עזאי) ולכך כתיב כאן על כן אמרתי לבני ישראל אלו האנשים.

ואיש איש מבית ישראל ומן הגר הגר בתוכם אשר יאכל כל דם ונתתי פני בנפש האכלת את הדם והכרתי אותה מקרב עמיה (יז, י)

למה אצל איסור אכילת חלב נאמר כי כל אוכל חלב וכו' ונכרתה הנפש (ו, כה) ואילו אצל איסור אכילת דם נאמר והכרתי?

וביאר המשך חכמה שאיסור אכילת חלב ודם שניהם בכרת, אך מכל מקום יש הבדל במעשה העבירה של האדם, את החלב הטעים בטעמו, אוכל האדם לתאבון, ועל כן הקלה עליו התורה, ונאמר בו ונכרתה מעצמה בלא לייחס את מעשה העונש להקב"ה, לעומת זאת לגבי דם שנפשו של אדם קצה בו (מכות כג:), הרי אכילתו היתה להכעיס, ועל כן מיוחס מעשה העונש אל הקב"ה בעצמו והכרתי.

כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו ובהקמתיהם לא תלכו (יח, ג)

מפני מה נבחרו מכל העמים רק מצרים וכנען, הרי האיסור הוא ללכת בדרכי כל האומות?

וביאר רבי איצ'לה מוולוז'ין שדרך העולם היא שבכל מקום שאתה בא, עליך לנהוג כמנהג המקום ההוא, אפשר שירצו ישראל לעשות כמעשה מצרים, משום "אשר ישבתם בה" ומן הראוי לנהוג כמנהג המקום, או אפשר אשר, "כמעשה ארץ כנען, אשר אני מביא אתכם שמה", ותאמרו שעל דעת כן הבאתי אתכם שמה, כדי לנהוג כמנהג מקומם, ולכך פירט לך הכתוב מצרים וכנען, להדגיש שגם כמעשיהם לא תעשו.

פרשת תזריע

דבר אל בני ישראל לאמר אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבועת ימים כימי נדת דיתה תטמא (יב, ב)

יש לעיין למה הוצרכה התורה להוסיף כימי נדת דותה וחז"ל דרשו על זה?

וביאר בספר טעמא דקרא שהנה התוספות ישנים בכריתות הקשו למאן דאמר אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם למה צריכה התורה לכתוב שטמאה ז' ימים הרי בלאו הכי טמאה, וכן הקשו בס' מושב זקנים מבעלי התוספות כאן ותירצו ג' תירוצים, א' דלא נימא דטמאה ב' שבועות ק"ו מנקבה, ב' דלא תימא דבימי זיבה לא תהא אלא שומרת יום, ג' דלא תימא דאם ראתה כמה ימים לפני הלידה תשלים עתה עד ז' ימים ותטהר, וי"ל דבזה שכתבה תורה כימי נדת דותה רמוז ג' התירוצים דאי מוטמאה ז' ימים הו"א מלבד ימי נדות דהיינו ב' שבועות קמ"ל כימי נדת דותה ולא יותר, ואי מוטמאה ז' ימים הו"א דוקא בימי נדות ולא בימי זיבות קמ"ל כימי נדת דותה ולא כימי זיבתה, ואי מוטמאה הו"א תשלים לז' ימים כיון שבס"ה טמאה ז' יום קמ"ל כימי נדת דותה שמתחיל עתה כימי נדות.

שם:

כתוב בויקרא רבה (יד א) הה"ד אחר וקדם צרתי וכו', אם זכה אדם אומרים לו אתה קדמת לכל מעשה בראשית, ואם לא אומרים לו יתוש קדמך, שלשול קדמך.

מפני מה ציינו חז"ל דווקא שני בעלי חיים אלו יתוש ושלשול ולא שאר בעלי חיים?

וביאר הגר"ש שניאורסון ששונים שני יצורים אלה מכל שאר בעלי חיים, לגבי היתוש שנינו בריה קלה יש לי בעולמי ויתוש שמה, ולמה קוראים לה בריה קלה, דמעלנא אית ליה ומפקנא לית ליה (גיטין נ:). וחז"ל הגדירו את קלותו ופחיתות ערכו של היתוש בזה שאין בכוחו להוציא את הפסולת מגופו ונמצא שכולו פסולת, ולעומת שאר בעלי חיים אשר מבררים ומדיחים את הפסולת מן החלק הנצרך והחיוני לקיומם, ועל השלשול אמרו חז"ל כמו שבלול תמס יהלך (תהילים נח) וכשלשול זה שהוא נמחה בצואה (בראשית רבה א א) הרי לנו שתכונתם המיוחדת של היתוש והשלשול היא שאין בהם את היכולת לברור את הטוב מן הרע, היתוש אינו בורר כלל וכל הפסולת נותרת בגופו, ואילו השלשול נמחה בעת הבירור, והנה תכלית האדם בעולם הזה היא לברר ולהגדיל את הטוב מן הרע ולהביא את הטוב לידי תיקון, וכמו שהביאו חז"ל במדרש תנחומא על הפסוק "ביום השמיני ימול בשר ערלתו" (פסוק ג) ולעשות מחטים גלוסקאות, וזהו שאמרו חז"ל אם לא זכה האדם, כלומר לא זיכך עצמו ולא בירר את הטוב מן הרע ולא תיקן את הטוב שבו אז אומרים לו יתוש קדמך שלשול קדמך.

וזבים השמיני ימול בשר ערלתו (יב ג)

למה בפרשת פסח כתוב כי יקנה קנין כספו "ומלתה אותו" וכן "וכי יגור אתכם גר המול לו כל זכר" ולא נזכר בשר כמו כאן?

וביאר החתם סופר שדרשו חז"ל שאפילו יש שם בהרת רומז כאן דישאל ערל נקרא מהול, כדאיתא בחז"ל וגוי מהול נקרא ערל דישאל אינו אלא ערל בשר אבל לבו מהול לה' אבל גוי הוי ערלי לב כשמתגייר ומקבל דת האמת נעשה מהול בכל, ולכן פה הלשון בשר ערלתו וכו' אבל שם בקונה עבד גר שמל כתוב מל דהוי מילה ממש (דברך נצב בשמים)

שם:

היה זה כאשר רבי אברהם מרדכי הבעל אמרי אמת היה ילד רך בשנים, יום אחד פנה אביו בעל השפת אמת אל שאר בשרו, רבי פינטשע מפילץ וביקש ממנו קח נא את בני אברהם מרדכי ומשה בצלאל, וסע עימם אל יהודי פלוני בורשא ובקש ממנו שיברך אותם, שמע רבי פינטשע וקיבל, הוא יצא עם הילדים אל העיר הגדולה בורשא וחיפש את כתבתו של היהודי שהרבי נקב בשמו, ולאחר חיפושים נמצא האיש, ולתדהמתו של הרבי פינטשע גברה, הוא ציפה לראות איש מורם

מעם, וצדיק וחסיד, ושפניו קורנות, אולם האיש נראה איש המון אחד מפשוטי העם, הרבי מגור ביקש שתברך את בניו, פנה אליו רבי פינטשע, אני? תמה האיש וגיחך, כן ענה רבי פינטשע, אף שאינך מבין מדוע, אבקש ממך לעזור לי למלא את השליחות שלשמה הגעתי הנה, היהודי משך בכתפיו אולם לא התנגד, הוא הניח את כפותיו המגושמות על ראשיהם של הילדים ושפע ברכות נלבבות, בודאי צדיק נסתר הוא הרר רבי פינטשע בדרכו חזרה לגור, זכיתי לראות אחד מל"ו, אולם משהגיעו לבית הרבי אמר השפת אמת דע לך שהאיש שפגשתם אכן איש פשוט הוא אולם פעם אחת כשהגיע זמן מילתו של בנו ולא היתה בידו אפילו פרוטה אחת כדי לקים את הסעודה מכר את כלי מיטתו, ואת צרכי הסעודה קנה בכסף שקיבל, ולאחר הברית נשאר עני ואביון, חסר כל אולם מסירתו למצווה עוררה בשמים רעש גדול ונמנו וגמרו שם לתת לו את שכרו כאן בעולם הזה, שכל הברכות היוצאות מפיו לא תשוב ריקם, ובזכות עצומה זכה ובשכר נפלא והוא עצמו אינו יודע מאומה.

וְשִׁלְשִׁים יוֹם וְשִׁלְשֵׁת יָמִים תֵּשֵׁב בְּדַמֵי טְהָרָה בְּכֹל קֹדֶשׁ לֹא תִגַּע וְאֶל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא עַד מְלֵאת יְמֵי טְהָרָה
(יב, ד)

לכאורה פסוק זאת תורת היולדת היה צריך לכתוב בסוף הפרשה כמו בכל מקום, ולא בין קרבן עשיר לקרבן עני?

וביאר בספר טעמא דקרא על פי הגמרא בנדריים (לה:): זאת תורת היולדת בין פקחת בין שוטה, כדתיניא רבי יהודה אומר אדם מביא קרבן עשיר על אשתו, ועיין שם בר"ן שמבאר דכיון דמביא קרבן עשיר אף שהיא עניה, אלמא שהוא מחויב בהקרבת ממילא גם על אשתו שוטה מביא אף שאינה חייבת במצות, ונראה דמהאי קרא ילפינן לה גם כן דאדם מביא קרבן עשיר על אשתו דהא חזינן דמביא על שוטה אלמא דהחויב עליו, ולפי זה שפיר מקומו אחר קרבן עשיר לומר שאם הוא עשיר אף שהיא עניה או שוטה מביא עליה קרבן עשיר, ורק אם שתיהן עניים אז מביא קרבן עני.

וּבְמִלְאֵת יְמֵי טְהָרָה לְבָן אִו לְבַת תְּבִיא כְּבֶשֶׂת בֵּן שְׁנָתָו לְעֵלְיָה וּבֵן יוֹנָה אִו תֵּר לְחֵטְאֵת אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶל הַכֹּהֵן (יב, ו)

כתוב בגמרא ערכין (יח:): כבש בן שנתי שנתי שלו ולא שנה של מניין העולם.

מנין לנו כלל שבן שנתי היינו בתוך שנתי אולי הכוונה שכבר עברה שנתי שכן הוא בלשון הקודש "בן שנה" היינו לאחר שנה?

וביאר רבי יהושע לייב דיסקין שאם אכן בן שנתי היה מכוון לבן שנה, ומדוע צריכים מקרא מיוחד ללמדנו שאם היה מחוסר זמן, דהיינו שלא מלאו לו שמונה ימים פסול להקרבה, הלא ראוי להפסל משום שאינו בן שנה, ולכך פשוט שבן שנתי היינו בתוך שנתי, וכיון שהייתי חושב שהוא הדין גם בתוך שמונה הימים ללידתו, לכן צריך פסוק מיוחד לפסלו.

שם:

מפני מה יולדת עשירה מביאה קרבן חטאת, דוקא עוף ולא כבש?

וביאר המשך חכמה שכל הסיבה שמביאה בכלל קרבן חטאת, ואמרו חז"ל משום שבשעה שמצטערת בלידה נשבעת שלא תשוב אל בעלה, ולפיכך מביאה דוקא יונה כי זו נשאת נאמנה לבן זוגה ואינה מנחתו לעולם.

וְהִקְרִיבוּ לְפָנָי ה' וְכִפֵּר עֲלֵיהֶם וְטָהַרְהוּ מִמִּקְדָּשׁ דְּמִיָּה זֹאת תּוֹרַת הַיְלָדֶת לְיִבְרָה אִו לְנִקְבָּה (יב, ז)

למה בתורת נגע הצרעת פירטה התורה את דיני המצורע, ורק לאחר שנכתבו כל דיניו וגם כתבה מה דינו כאשר דל הוא ואין ידו משגת להביא קרבן חטמה התורה וכתבה זאת תורת הצרעת, ולעומת זאת בפרשת תורת היולדת חתמה התורה וכתבה זאת תורת היולדת, אך מיד לאחר מכן הוסיפה התורה לעסוק בתורת היולדת ואם לא תמצא ידה די שה, והנה בחינוך (מצות קכג) בדיון קרבן עולה ויורד כתב שעני שהביא קרבן עשיר לא יצא ידי חובתו, והקשו עליו ממשנה מפורשת (נגעים סוף פ"ד) ששנינו לגבי מצורע עני שאם הביא קרבן עשיר יצא?

ואפילו בשאר ימות השנה, ורק בסוף הפרשה הכתוב אומר "והיתה זאת לכם לחוקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה", ורצה לומר שמה שנאמר פה לגבי אהרן יהיה לכם לחוקת עולם, אבל רק אחת בשנה, ביום הכיפורים, והיו אומר "והיתה זאת לכם" לדורות אחת בשנה, אבל לאהרן בכל עת שירצה, ולפי זה מובן סדר הכתובים, שכן כל מה שאמרו בגמרא שנשתנה הסדר, זה אינו אלא לענין שיהיו חמש טבילות ועשר קידושים לכהן גדול ביום הכפורים, ולפי סדר הכתובים אין אלא שלשה בלבד, אמנם כיון שעד כאן הכתוב מדבר באהרן הכהן שיכל להיכנס גם כל השנה כולה אכן נכון הוא שעליו לנהוג כסדר הכתוב בזה, שלוש טבילות וקידושים.

כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהַר אֶתְכֶם מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם לְפָנָי ה' טְהָרוּ (טז, ל)

מדוע הזכיר רק חטאתיכם שהם השגגות, הרי יום הכיפורים מכפר אף על הזדונות?

וביאר רבי אלחנן וסרמן שמכיון שיום הכיפורים אינו מכפר בלא תשובה ועל ידי התשובה הרי הזדונות נעשו כשגגות, ונמצא שכפרת היום הזה היא לעולם על השגגות, ואפילו לרבי שסבר שמכפר אף בלא תשובה, הרי כתבו התוספות ישנים (יומא פ"ו) שאינה כפרה גמורה, ואילו כאן נאמר "טטהרו", מה שמצריך תשובה אף לדעת רבי כדי להגיע לטהרה גמורה, או לפי דברי רבינו יונה (בשערי תשובה) שלפני ה' טטהרו היא מצות עשה מיוחדת, לשוב בתשובה קודם יום הכיפורים, וזאת מלבד מצות התשובה של כל ימות השנה, ולכך הדגישה התורה שמצוה לשוב אפילו משגגות, וכל שכן מן הזדונות.

שִׁבְתֵּי שְׁבַתוֹן הִיא לָכֶם וְעֵינֵיהֶם אֶת נַפְשֵׁיכֶם חֲקַת עוֹלָם (טז, לא)

מפני מה לא ציוותה התורה על עיניו יום הכיפורים בלא תעשה?

וביאר הגר"א שס"ה ימים יש בשנה, וכנגדם מקטרג השטן על ידי שס"ה ממונים, ממונה אחד לכל יום בשנה, וכנגד קיטרוגו של השטן ניתנו שס"ה מצוות לא תעשה אשר יש בכוחן לדחות את כוחו של השטן יום אחר יום, ויום אחד בשנה אין לשטן כח לקטרג שזה ביום הכיפורים, ואכן שמו מעיד עליו, השטן בגימטריא שס"ד, לפיכך לא נכתב לא תעשה ביום הכיפורים, שהרי באותו יום אין צורך לפעול כנגד קטרוג השטן.

וְהִיְתָה זֹאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל חַטֹּאתֵם אֶחָת בַּשָּׁנָה וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה (טז, לד)

בכל הפרשה נזכר שמו של אהרן "בזאת יבוא אהרן" ונתן אהרן" והקריב אהרן" ואילו כאן הושמט שמו של אהרן וכתוב "ויעש כאשר צוה ה'", ומפני מה לא נכתב ויעש אהרן, ועוד מדוע אמרה התורה אחת בשנה ולא פירשה את הזמן והעת, ואמרו חז"ל צער גדול היה למשה לדבר זה, אמר או לי שמא נדחף אהרן וכו', ויש עת ליום, ויש עת לשנה, ויש עוז לעולם, אמר הקב"ה למשה לא כשם שאתה סבור, אלא בכל שעה שהוא רוצה ליכנס יכנס רק שיעשה כסדר הזה (ויקרא כא)?

וביאר הגר"א (וכן מבואר בפירוש זית רען על הילק"ש) כי שאר הכהנים הגדולים היו מותרים ליכנס לקודש הקדשים ביום הכיפורים בלבד, אולם אהרן היה מותר בכניסה אל קודש הקודשים בכל שעה ושעה, ובתנאי שיכנס כסדר העבודה האמורה בפרשתנו, ולפיכך בכל הפרשה כולה אכן הוזכר שמו של אהרן, כי רק באהרן דיבר הכתוב, ועד שהגיעה התורה לעסוק ביום הכיפורים, אשר אז כל הכהנים הגדולים היו מותרים בכניסה אל קודש הקודשים, ומעתה שינתה התורה ואמרה "והיתה זאת לכם לחוקת עולם וכו' אחת בשנה" לכם דוקא כי רק לכם לשאר הכהנים הגדולים היה ההיתר להיכנס אל קודש הקודשים אחת בשנה, אבל לאהרן הכהן הותרה הכניסה בכל שעה ושעה, ואמנם יעשה כסדר העבודה, לפיכך גם אמרה התורה אחת בשנה ולא פירשה את הזמן והמועד, כי יותר משרצתה תורה לומר אימתי חל אותו מועד באה התורה ללמדנו כי ההיתר לכהנים הגדולים להיכנס לקודש הקודשים היה רק אחת בשנה, פעם אחת ולא יותר ביום הכיפורים, וזהו שאמרה התורה ויעש ולא נאמר ויעש אהרן, וכיון שאמר הכתוב אחת בשנה על

ויהיה מתראה על הכפורת ומפני זה סמך ההראות אל הכפורת וכן דרך הכבוד בכל שאר ימות השנה להראות שם על הכפורת וכהן הגדול היה צריך ביום הכפורים לקטורת כדי שיהיה לו כסות עינים ולא יזונו עיניו מזיו הכבוד.

שם:

כתוב ברש"י ד"ה "וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן" זה זרזו יותר מן הראשון.

על שום מה נצרך זירוז במצוה זו יותר מבמצוה אחרת?

וביאר השפת אמת שאכן לא בכדי מסרו נדב ואביהוא את נפשם על מצוה זו, צדיקים וגדולים היו שני בני אהרן וגדולה ונעלה היתה כוונתם בקרבתם לפני ה', וכמו שהעיד בהם משה רבינו "עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך" (רש"י), אמנם כיון שהיה חסרון במעשיהם נענשו ככל שגדולה היתה המצוה כך גדול היה הניסיון, לפיכך היה צורך בזירוז גדול לבל יחטאו בדבר, וזהו שאמר הכתוב "ולא ימות", שהמיתה אינה כעונש גרידא על איסור הקריבה אל הקודש, אלא "ולא ימות" הוא חלק מן האזהרה שהזהירה התורה, דהיינו אל לך למסור את הנפש על כך כפי שעשו נדב ואביהוא.

וְלָקַח מִלֵּא הַמִּזְבֵּחַ נְחֹלֵי אֵשׁ מֵעֵל הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי ה' וּמִלֵּא הַפְּנִי קִטְרֹת סַמִּים דָּקָה וְהֵבִיא מִבֵּית לְפָרֶכֶת (טז, יב)

כתוב בגמרא יומא (מז). למה צריך כף לקטרת והכתיב מלא חפניו והביא ומשני משום דלא אפשר שלא יוכל ליטול המחתה ואי אפשר להביא ב' פעמים.

ואם כן למה כתבה התורה מלא חפניו ולא כתוב כמלא חפניו, ואין לומר דהוה אמינא שמותר לעשות מדה לחפניו שהיא בעיא דלא איפשיטא שם?

וביאר בספר טעמא דקרא דאי היה כתיב כמלא חפניו הוה אמינא שדוקא חייבין לעשות מידה לחפניו, ואי אפשר לחסרן ממש, וזה ודאי אינו נכון, לכן כתיב מלא חפניו.

שם:

הבעל שם טוב הקדוש הגיע לעיר אוסטראה כדי להיפגש פנים אל פנים עם רבי יצחק מדרוהוויטש שהיה גאון וצדיק, מהמתנגדים התקיפים לתנועת החסידות, הבעל שם טוב הופיע בביתו והחל לשמשו, הוא הגיש לו כוס קפה ואף עמד והמתין עד שכלה לשתות, וכאשר סיים נטל את כוס הריקה והחזיר אותה למטבח, חייך רבי יצחק ואמר לבעל שם טוב מבין אני כי הגשת לי כוס קפה משום שחושב אתה שאני תלמיד חכם ורצית לזכות במצות שמוש תלמידי חכמים, אולם לשם מה פנית את הכוס, והלא את זה יכול גם השמש לעשות, ענה רבי ישראל כתוב בתורה הקדושה שגם הוצאת כלי ריק נחשבת עבודה, והנה הכהן הגדול עצמו עושה אותה בבגדי לבן וטעונה קידוש ידים ורגלים, כמו הקטרת הקטורת, רבי יצחק חייך, והוא התפעל ונהנה מן התשובה, ואם כך אני מתחיל לשמש אתכם אמר לבעל שם טוב.

וְבָא אֶהְרֹן אֶל אֶהֱל מֹזֵעַד וּפְשֵׁט אֶת בְּגָדֵי הַבַּיִת אֲשֶׁר לְבָשׁ בְּבֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחֵם שָׁם (טז, כב)

כתוב ברש"י ד"ה "ובא אהרן אל אהל מועד" אמרו רבותינו, שאין זה מקומו של מקרא זה, ונתנו טעם לדבריהם במסכת יומא (דף לב), ואמרו כל הפרשה כולה אמור על הסדר חוץ מביאה זו, שהיא אחר עשיית עולתו ועולת העם.

מדוע לא סידרה התורה את פסוקים על סדר נכון, ומה גם שמדובר פה בסדר העבודה אשר בהכרח חייב להתבצע כסדרו?

וביאר הגר"א שבמדרש רבה (כאן פרשה כא) נאמר שכאשר שאל משה אימתי יוכל אהרן לבוא אל הקודש הקדשים אחר שנאמר "ואל יבוא בכל עת אל הקודש" השיבו הקב"ה "לא עת לשנה ולא לז' שנים וכו' אלא בכל שעה שהוא רוצה לכנסו, יכנסו, ורק שיכנס בסדר הזה, ומשמע שהאיסור להיכנס אל הקודש מלבד ביום הכיפורים הוא דוקא לכהנים גדולים שבדורות הבאים, אבל לאהרן היה מותר להיכנס בכל שעה ושעה, ואם כן כל הפרשה האמורה כאן אינה אלא לאהרן לבדו,

וביאר האדמו"ר רא"ם מגור שבקרבן עולה ויורד של טומאת מקדש וקדשיו העשיר מביא כבשה לחטאת ואינו מביא עולה כלל, ואם כן בעני נתחדש שמביא קן אחד לעולה ואחד לחטאת, לפיכך דעת החינוך שאינו יכול לשנות, כיון שנתחייב בעולה, ואם יביא קרבן עשיר לא יביא עולה, לעומת זאת במצורע הרי גם עשיר מביא עולה וחטאת, אלא שהעשיר מביא כבשים ועני מביא עופות, ולפיכך אם ירצה להביא כבשים יצא, ולפי זה ביולדת שגם עשירה וגם עניה מביאות עולה וחטאת, אלא שעשירה מביאה כבש ובן יונה ועניה מביאה ב' עופות, הרי שעיקר הדין נגמר ביולדת עשירה, ולפיכך כתבה התורה זאת תורת היולדת שאם היולדת עניה הריהי רשאית לשנות ולהתאמץ ולהביא גם היא כבש ורק אם לא תשיג ידה כי אז רשאית להביא עוף.

וְהִקְרִיבוּ לִפְנֵי ה' וְכִפֵּר עֲלֶיהָ וְטָהַרָה מִקִּמְקַר דְּמִיָּה זֹאת תִּזְרַת הַיְלָדֶת לְזָכָר אוֹ לְנִקְבָּה, וּבְמִלֵּאת יָמֵי טְהָרָה לְבָן אוֹ לְבֵת תִּבְיָא כְּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ לְעֵלָה וּבֶן יוֹנָה אוֹ תֵר לְחֻטָּאת אֶל פֶּתַח אֶהֱל מֹזֵעַד אֶל הַכֹּהֵן, וְאִם לֹא תִמְצָא יָדָה דֵּי טָהַ וְלָקַחָה שְׁתֵּי תָרִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעֵלָה וְאֶחָד לְחֻטָּאת וְכִפֵּר עֲלֶיהָ וְטָהַרָה (יב, ז-ח)

לכאורה היה ראוי להקדים הפסוק הבא המדבר בקרבנות יולדת עניה, ורק אז לסכם ולכתוב "זאת תורת היולדת לזכר או לנקבה", וכך אכן נכתב בפרשת מצורע, וכאשר רק אחר קרבן מצורע עני נאמר "זאת תורת המצורע"?

וביאר רבי חיים ברלין מכיון שדרשו חז"ל מ"זאת תורת היולדת" שעל כל לידה מכאן והלאה צריכה קרבן בפני עצמו (תורת כהנים וכריתות ט) ולכך נאמר זה קודם קרבן יולדת עניה, וכדי להוציאה ולמעטה מדרשה זו ולפוטרה מקרבן לכל לידה.

וּבְמִלֵּאת יָמֵי טְהָרָה לְבָן אוֹ לְבֵת תִּבְיָא כְּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ לְעֵלָה וּבֶן יוֹנָה אוֹ תֵר לְחֻטָּאת אֶל פֶּתַח אֶהֱל מֹזֵעַד אֶל הַכֹּהֵן, וְאִם לֹא תִמְצָא יָדָה דֵּי טָהַ וְלָקַחָה שְׁתֵּי תָרִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעֵלָה וְאֶחָד לְחֻטָּאת וְכִפֵּר עֲלֶיהָ וְטָהַרָה (יב, ח)

כתוב ברש"י ד"ה "אחד לעולה ואחד לחטאת" לא הקדימה הכתוב אלא למקראה, אבל להקרבה חטאת קודם לעולה.

מפני מה לא פירש זאת רש"י על הפסוק הקודם הביא כבש בן שנתו לעלה ובן יונה או תר לחטאת (פסוק ו) שבה נאמרה העולה תחילה?

וביאר בספר לקוטי שושנים על הפסוק והקריבו לפני ה' וכפר עליה (פסוק ז) אומר רש"י ללמדך שאין מעכבה לאכול בקדשים אלא א' מהם, ואי זה הוא חטאת, שנאמר וכפר עליה הכהן וטהרה, מי שהוא בא לכפר בו הטהרה תלויה, הרי ראייה מכאן שהיו מקריבים את החטאת תחילה, שכן אילו היו מקריבים את העולה תחילה כפי שנאמר בפסוק הרי אי אפשר היה להקריב את החטאת בלי העולה, ואם כן אין צורך במיעוט שהחטאת בלבד מעכבת את הכפרה, כי הרי לעולם לא יתכן להקריב חטאת בלי ההקרבה המוקדמת של העולה, לפיכך פירש זאת רש"י רק פה (בפסוק ח') שלאחרי הפסוק והקריבו, לפי שבפסוק ו' הרי מקום היה לומר שלא רק למקראה אלא אפילו הקרבה המעשית היתה כך, שהעולה באה לפני החטאת, אולם עתה לאחר והקריבו שממנה אנו מביאים ראייה כי למעשה הקריבו את החטאת תחילה יכול היה רש"י לפרש לא הקדימה הכתוב אלא למקראה.

אָדָם כִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ שָׂאת אוֹ סַפְחַת אוֹ בַּהֲרַת וְהָיָה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ לְנֹגַע צָרַעַת וְהוּכָא אֶל אֶהְרֹן הַכֹּהֵן אוֹ אֶל אֶחָד מִבְּנֵי הַכֹּהֲנִים (יג, ב)

כתוב בזוהר (תזריע מח א) כל הרואה נגע באדם חייב להביאו אל הכהן.

למה בכל טמא אין דין שחייבין להביאו לתלמיד חכם שיאמר לו שהוא טמא?

וביאר בספר טעמא דקרא שבכל הטמאים הוא טמא אף על גב שלא טימאוהו, ועל כן יבא לשאול אם הוא טמא או לא, אבל בנגעים שהדין שאף על פי שיש בו נגע טמא כל זמן שלא טימאוהו הכהן אינו טמא, בודאי לא ירצה לבא לכהן שיטמאוהו וירצה לישאר כך, לכן חייבה התורה לכל הרואה שיביאנו לכהן.

כתוב במדרש אדם כי יהיה בעור בשרו, למה אינו אומר בפרשה זו דבר אל בני ישראל כמו שכתוב בשאר הפרשיות?

וביאר רבינו בחיי שלפי שנאמר כי לא קל חפץ רשע אתה לא יגורך רע, ללמדך שאין הקב"ה חפץ לחייב שום בריה שנאמר חי אני נאם ה' אלקים אם אחפוץ במות הרשע, ובמה חפץ להצדיק בריותיו שנאמר ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר, חפץ הוא להצדיק בריותיו ולא לחייבן ולפיכך לא אמר בפרשת נגעים "דבר אל בני ישראל", דבר אחר לא יגורך רע, אין שמו של הקב"ה נזכר על הרעה אלא על הטוב, תדע שהוא כן, שבשעה שברא הקב"ה האור והחושך, וקרא להם שמות הזכיר שמו על האור ולא הזכיר שמו על החושך שנאמר ויקרא אלקים לאור יום ולחשך קרא לילה, וכן אתה מוצא שכשברך לאדם וחווה הזכיר שמו עליהם, שנאמר ויברך אותם אלקים, וכשקללן לא הזכיר שמו עליהם אלא אל האשה אמר ולאדם אמר, ואם תאמר על הנחש הזכיר שמו בקללתו שנאמר ויאמר ה' אלקים אל הנחש כי עשית זאת, כך שנו חז"ל על שלשה דברים הזכיר שמו, ואף על פי שהם לרעה על הנחש שהסית ועובר על דרך חכמים ועל השם בטחוונו בבשר ודם. (דברך נצב בשמים)

שם:

כתוב בגמרא ערכין (טז). נגעים באין על לשון הרע.

הרי גם אומות העולם נגועים בחטא של לשון הרע, ומדוע לא מצינו שנענשים בנגעים?

וביאר הקיצור שולחן ערוך שאין דין אומות העולם כדין ישראל, אומות העולם האחדות שביניהם אינה מחוייבת המציאות והיא אינה חלק ממהותם, ולא עוד אלא גם כאשר יש ביניהם אחדות כביכול אין זו אחדות של אמת אלא אחדות חיצונית, ולפיכך חטא לשון הרע שעיקר רעתו הוא הפירוד שגורם אינו מזיק להם, כי גם אם יהיה ביניהם פירוד, לא תשתנה מהותם של אומות העולם בכהוא זה, לעומת זאת עם ישראל אשר נשמתו חצובה ממקור אחד והוא חלק אלוך ממעל הרי האחדות היא חלק ממהותו, ואחדותו היא אחדות של אמת, ומכאן ניתן ללמוד את חומרת חטא לשון הרע אשר מפר את האחדות וגורם לפירוד, ולכן צייתה התורה בדד ישב מחוץ למחנה מושבו (יג' מו) ודרשו חז"ל הוא הבדיל בין איש לאשתו, בין איש לרעהו, לפיכך אמרה התורה בדד ישב, (עירכין טז). ואמרו חז"ל אתם קרויין אדם ואין הנכרים קרויין אדם, (יבמות סא). וכל כך למה לפי שאיש ואנוש ישנם בלשון רבים אנשים, ואילו אדם לעולם יבוא רק בלשון יחיד, להורות וללמד כי רק בישראל שייך מושג של אחדות, וזהו שאמר הכתוב אדם כי יהיה בעור בשרו, דהיינו אם לא נהגתם כאדם ועל ידי מעשיכם גרמתם לפירוד ונענשתם בנגעים שבאים על כך תקנתכם היא והוא אל אהרן הכהן או אל אחד מבניו הכהנים, המסמלים את השלום והאחדות, וילמדו מדרכם וייטיבו מעשיהם.

וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע בְּעוֹר הַבָּשָׂר וְשִׁעָרָה בְּנֶגַע הַפֶּה לְכֹהֵן וּמְרָאָה הַנֶּגַע עִמּוֹק מְעוֹד בְּשָׂרוֹ נִגַע צִרְעֵת הוּא וְרָאָה הַכֹּהֵן וְטִמְא אֹתוֹ (יג, ג)

למה נסמכה פרשת שמיני העוסקת במאכלות אסורות לפרשת תזרעו?

וביאר רבי ישראל מסלנט שאנשים רגילים להזהר עד מאוד ממאכלות אסורות ומבינים את חומרתן, אבל מאידך מזלזלים ונכשלים בלשונם, ובאה התורה ומלמדת שגם אם נזהר אדם לבל יטמא את פיו במאכלות אסורות עדיין צריך הוא להשמר במוצא פיו, אשר גם הוא מטמא, והלא בעון לשון הרע נגעים באים עליו, וטומאתם כדין טומאה היוצאת מגופו שהיא חמורה מאוד, ומוטב שיקפיד להזהר גם במאכלות וגם בדבורו.

פרשת אחרי מות

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרֹן בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי ה' וַיִּמָּתוּ (טז, א)

כתוב במדרש (ועיין בויקרא רבה כ ה) כיון שראה אייב מיתת שני בני אהרן אמר (איוב לז א) אף לזאת יחרד לבי.

מה ענין איוב למיתת בני אהרן?

וביאר החיד"א שאמרו חז"ל ששלשה היו באותה עצה בלעם ואיוב ויתרו, איוב ששתק נידון ביסורין, (סוטה יא.). סבר איוב כי שתיתקו אין בה משום פגם ולפיכך לא חייב עליה, ואמרו חז"ל שהיו משה ואהרן מהלכין בדרך ונדב ואביהוא מהלכין אחריהן, וכל ישראל אחריהן אמר לו נדב לאביהוא אימתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה ננהיג את הדור, אמר להן הקב"ה נראה מי קובר את מי (סנהדרין נב). לכאורה נדב הוא לבדו חטא בדיבורו, ואילו אביהוא לא עשה ולא כלום, לפיכך מן העונש שבא על שני בני אהרן הרי לנו ראייה שגם השתיקה נחשבת כחטא ועוון, ועונשו של השומע ושותק כעונשו של החוטא בפיו, ועל כן כיון שראה איוב מיתת שני בני אהרן גם אביהוא ששתק מיד אף לזאת יחרד לבי.

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרֹן בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי ה' וַיִּמָּתוּ, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן אַחִיד וְאֵל יִבֵּא בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לְפָרֹכֶת אֶל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל הָאָרֶץ וְלֹא יָמוּת כִּי בְּעֵינָי אֲרָאָה עַל הַכַּפֹּרֶת (טז, א-ב)

כתוב ברש"י ד"ה "ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא" שלא ימות כדרך שמתו בניו. מה מקום יש להזהיר את אהרן "שלא יבא בכל עת אל הקודש, וימות כדרך שמתו בניו" הלא נדב ואביהו לא משום ביאתם אל הקודש נענשו ומתו אלא משום שהקריבו אש זרה במזבח? וביאר רבי משה מרדכי אפשטיין שמצינו אצל נזיר שכל עיקר איסורו הוא בשתיית יין, ובאה התורה ועשתה גדר וסייג לאיסורו ואסרה עליו גם מחרצנים ועד זג, וכיון שכך נאסר הסייג ממש כעיקר האיסור, וחרצנים נאסרים ממש כשם שהיין עצמו אסור, וכמו כן כיון שנדב ואביהו בבואם אל הקודש פנימה הגיעו לידי כך שהקריבו אש זרה, וממילא נתעורר שבעתיים הצורך לעשות סייג וגדר, ועל ידי איסור מוחלט של ביאה ריקנית אל הקודש, ואף שלא חטאו בדבר זה עצמו שהרי טרם נאסר עליהם, אבל כיון שאם היו נשמרים ונזהרים ממנו לא היו באים לידי החטא החמור, מחייב הדבר לאסרו, וכיון שכך הרי לענין האזהרה נחשב הדבר כאילו משום איסור זה עצמו מתו.

שם:

כתוב בויקרא רבה שאהרן היה יכול לבא בכל עת ובלבד שיקריב בסדר הזה וכמו שכתב הגר"א. הרי אין קטרת באה משל יחיד ולא באה נדבה (עיין מנחות נ).

וביאר בספר טעמא דקרא מכיון שהתורה נתנה לו רשות אין זה נדבה וגם מכפר על הצבור ואין זה של יחיד, וכן השעיר הפנימי מכפר, והא דכתיב בסוף הפרשה אחת בשנה זה קאי אקרא דכתיב וכפר הכהן אשר ימשח אותו ואשר ימלא את ידו לכהן תחת אביו, אבל אהרן עצמו היה יכול להקריב כל יום.

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן אַחִיד וְאֵל יִבֵּא בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לְפָרֹכֶת אֶל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל הָאָרֶץ וְלֹא יָמוּת כִּי בְּעֵינָי אֲרָאָה עַל הַכַּפֹּרֶת (טז, ב)

למה הוסיפה התורה וכתבה בענן ולא כתבה כי אראה על הכפורת?

וביאר רבינו בחיי שאילו היה אומר כן היה במשמע כי ההוראות יהיה בענן ואם כן מה המעלה היתה לכהן הגדול יותר משאר כל ישראל והלא כל ישראל היו רואין הכבוד בענן והוא שכתוב "והנה כבוד ה' נראה בענן אל כל בני ישראל", ועוד כתוב "וראה כל העם את עמוד הענן" אבל עכשיו שאמר "כי בענן אראה על הכפורת" באר כי לאחר שיבא שם בענן ישמט הכבוד מן הענן

וְלָקַח אֶת עֵץ הָאֲרִז וְאֶת הָאָזֵב וְאֶת שְׁנֵי הַתּוֹלְעֵת וְאֶת הַצִּפּוֹר הַחֵיָה וְטָבַל אֹתָם בְּדָם הַצִּפּוֹר הַשְּׁחוּזָה וּבְמֵי הַחַיִּים וְהֵזָה אֶל הַבַּיִת שְׁבַע פְּעָמִים (יד, נא)
כתוב בתורת כהנים על המשקוף.

על שום מה בנגעי אדם דין הוא שמזין על יד המצורע ואילו בנגעי בתים מזין על המשקוף?
וביאר המשך חכמה שאמרו חז"ל נגעים באים אל צרות עין דכתיב ובא אשר לו הבית מי שמיחד ביתו לו (עירובין טו). לפיכך דין הוא שבנגעי בתים מזין על המשקוף שהוא פתח הבית להורות שעל ביתו של האדם להיות פתוח לרווחה לרבים, לעומת זאת נגעי אדם באים על לשון הרע וליצנות (שם) ואמרו חז"ל אצבעותיו של אדם דומות ליתדות, שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יניח אצבעותיו באזניו (כתובות ה:), לפיכך דין הוא שמזין על יד המצורע להורות שעל אדם לאטום אזנו משמוע דברי לשון הרע וליצנות.

דָּבְרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתֶּם אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ זָבֹו טָמֵא הוּא (טו, ב)

למה בצרעת לא כתוב דברו אל בני ישראל?

וביאר המשך חכמה משום דהזב הוא משולח חוץ לשני מחנות ועדיין הוא במחנה השלישית מחנה ישראל, לכן כתב בזה "אל בני ישראל" מה שאין כן במצורע שמשתלח חוץ לג' מחנות ונפרד מן הכלל בני ישראל, ואם כן אינו בכלל בני ישראל רק הוא בודד לעצמו. (דברך נצב בשמים) שם:

למה בכל התורה כולה נאמר הלשון דברו אל בני ישראל לאמור שמשמעו שגם אהרן ישמע את אותה המצוה בפניהם כפי שאמרה משה, אבל לשון זה שמצינו כאן דברו אל בני ישראל ואמרתם אליהם לא מצינו בשום מקום אחר בתורה?

וביאר העמק דבר שמכיון שהלכות הללו עוסקות בענינים שהצנעה יפה להם היה מקום לומר כי מוטב למעט הדיבור והלימוד בהן, ולפיכך רק משה בהיותו מוכרח ללמדן לישראל בראשונה השמיעם בפניהם, אבל מכאן ואילך שוב אין מצוה להגות בהם מדין תלמוד תורה לשם תלמוד תורה, ומשום כך הדגישה התורה "ואמרתם אליהם" ללמד שגם אחר דברי משה ישוּב אהרן וילמדם לבני ישראל, והוא הדין כל רב לתלמידיו, ומשום שבאמת מלימוד תורה לא יוצא כל רע.

וְאִישׁ כִּי תֵצֵא מִמֶּנּוּ שְׂכַבְתָּ זָרַע וְרָחַץ בְּמַיִם אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב (טז, טז)

כתוב בעירובין (ד): שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים.

למה כתבתו תורה דוקא גבי בעל קרי ולא בכל הטומאות הקודמות?

וביאר בספר טעמא דקרא משום דבעל קרי מצוי בו חציצה משום הקרי כמו שכתב המג"א (בס"י ע"ו סק"ז בשם רש"י ביומא פח), ולכן כתבתו התורה כאן, ואף על גב דיכול לטבול מטומאת ראייה החמורה דשיעורה במשהו, כמו שכתב הרמב"ם רפ"ה מאה"ט אף שהטיפה עצמה אם יש בה כעדשה לא נטהרה וחוזרת ומטמאה בכעדשה, מכל מקום מהני הטבילה לטומאה חמורה כדתנן במקואות (פ"ח מ"ה), מכל מקום כאן גם טומאה החמורה נשאר משום חציצה, ואף על גב דמדאורייתא אין חציצה פוסלת אלא ברובו כאן רמזה תורה לדין דרבנן דמיעוטו המקפיד חוצץ, כמו שכתב הריטב"א (בר"ה טז. ד"ה תניא ע"ש), ולכן כתבתו התורה כאן, ועוד יש לומר דהכונה שטיפת הקרי מצטרף לשאר חציצות לעשות רוב.

וְאִם טְהַרְהוּ מִזֹּבָה וְסִפְּרָה לָהּ שְׁבַעַת יָמִים וְאַחַר טְהַרְהוּ (טז, כח)

מה הטעם מצוה זו שנתנה לאשה?

וביאר רבינו בחיי שהוא מה שאמרו חז"ל במדרש היא שפכה דמו של אדם לפיכך ישפך דמה, וכמו כן שופך דם האדם באדם דמו ישפך, וכן חלה והדלקת הנר, הנה היא טמאה חלתו של עולם וכבתה נרו של עולם, לפיכך תשמור החלה ותדליק את הנר לשבת, כתב התורת חיים ובא הרמז בפסוק וטמאה' שבעת' ימים' כימי' וכו' ס"ת מיתה לומר היא שפכה. (דברך נצב בשמים)

פרשת מצורע-שבת הגדול

זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו והיבא אל הכהן (יד, ב)

באישון לילה עלה רבי אהרן קוטלר לביתו של חותנו רבי איסר זלמן מלצר, הוא פגש שם את רבי יצחק זלזניק, וביקש ממנו בתחנונים אולי תוכל בבקשה להביא לי את הספר חפץ חיים? על אף השעה המאוחרת עלה רבי יצחק לביתו וחיפש את הספר אבל לא מצא אותו, הוא שב ואמר לרבי אהרן איני מוצא את הספר עתה, אקוה לאתר אותו מחר ולהביא אותו אילך, רבי אהרן נסער והצהיר בלהט איני יכול להמתין עד מחר, אם לא תביא לי את הספר עכשו, לא אוכל לישון כל הלילה, משראה רבי יצחק עד היכן הדברים מגיעים, שוב חזר לביתו וביצע חיפוש מדוקדק ומצא את הספר היקר, משנתן את הספר לרבי אהרן היה רבי אהרן מאושר, הוא דפדף בו וקרא קטע מסוים, ונאנח אנחת רוחה עמוקה ואמר "החייטני, החייטני את נפשי", לפליאתו של בן שיחו הרחיב והסביר זמן מה לפני שבאת לכאן שוחחתי עם אי מי, ולאחר השיחה עלה בליבי ספק שמא נכשלתי חלילה באיסור לשון הרע, וביקשתי לברר את ההלכה בענין, ולכן בקשתי ממך להביא לי את הספר חפץ חיים, אמרת שתביא את הספר מחר אך איך יכולתי לישון מתוך ספק שמא דיברתי לשון הרע?.

שם:

לשם מה צריך המצורע להביא קרבן והלא יסורים ממרקין כל עוונותיו של אדם, ולמה לא יתכפר חטאו על ידי היסורים שבאים עליו עקב הצרעת?

וביאר המהר"ם אש שדבר זה שיסורים ממרקין את כל עוונותיו של אדם, למדו חכמינו מקל וחומר משן ועין, מה שן ועין שהן אחד מאבריו של אדם עבד יוצא בהן לחרות, הרי יסורים שממרקין כל גופו של אדם על אחת כמה וכמה, (דברים ה), והנה עבד הרי אינו יוצא לחרות אלא אם קטע לו האדון ראשי אברים שאינם חוזרים, ואם כן אפשר להביא מזה ראייה רק על יסורים שאין להם עוד רפואה, אבל אם המצורע נתרפא מצרעתו, הרי מתברר שהיו אלה יסורים שיש להם רפואה, ואם כן אפשר שאינם מכפרים, ולכן עליו להביא קרבן בתור כפרה, וזהו שמתכוין הכתוב לומר "זאת תהיה תורת המצורע" שעליו להתכפר על ידי קרבן, ואם תשאל למה לא יכפרו עליו יסוריו? הרי התשובה היא ביום טהרתו, והנה הלא נתרפא סוף סוף מצרעתו, ויסורים שיש להם רפואה אי אפשר ללמוד משן ועין שהם מכפרים.

וְיָצָא הַכֹּהֵן אֶל מַחֲוֵץ לַמִּחְנֶה וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהֵנָּה נִרְפָּא נָגַע הַצִּרְעָת מִן הַצִּרְוֵעַ (יד, ג)

על שום מה הוסיפה התורה וכתבה מן הצרוע?

וביאר החתם סופר שרפואתו באה לו למצורע רק לאחר שעשה תשובה והיטיב דרכיו, אולם עם זאת תשובה זו לא באה לו מהתעוררות לבו וממעלתו הרוחנית, אלא כתוצאה מיסורי הנגע שבאו עליו, ולפיכך כתוב והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע, ועל ידי שעשה תשובה לחטאיו, ואמנם אף על פי שתשובתו בא לו כתוצאה מיסורי הנגע מכל מקום התכפר, וכמו שאמרו חז"ל (ברכות ה:): ארבעה מראות נגעים מזבח כפרה הוו, ועם זאת עדיין כפרתו אינה שלימה כיון שלא נתעורר לתשובה עד שבאו עליו היסורים, ואכן אם אמנם היה נוהג כך, כי אז כפרתו היתה שלימה ולא היה צריך להביא קרבן, ועתה כיון שכפרתו אינה שלימה לפיכך עדיין נצרך הוא לכפרה, ועל כן צוה הכהן ולקח למטהר שתי צפרים.

וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח לְמַטְהַר שְׁתֵּי צִפְרִים חַיִּים טְהוֹרִים וְעֵץ אֲרִז וְשְׁנֵי תוֹלְעֵת וְאָזֵב (יד, ד)

כתוב ברש"י ד"ה "טהרות" לפי שהנגעים באים על לשון הרע, שהוא מעשה פטופטי דברים, לפיכך הוזקקו לטהרתו צפרים, שמפטפסין תמיד בצפצוף קול.

מדוע יש צורך להביא שתי צפרים ולא די באחת, ועוד מדוע אחת נשחטת ואחת נשארת חיה, ועוד מדוע נשלחת דוקא על פני השדה, ומיעטו חז"ל לא לים ולא למדבר ולא לעיר (תוספתא נגעים

כח), הנה בטעם הקרבנות כתבו המפרשים שהם נועדו כדי שיתן האדם אל לבו ויטיב דרכיו, שהרי מעיקר הדין היה האדם החוטא עצמו ראוי לאותם הדברים שנעשים בקרבן, אלא שהקב"ה ברחמיו גזר כי יביא הקרבן ותהא הבהמה חלף ותמורת נפשו החוטאת, ועל פי זה יש לפרש בדרך רמז את דיני תורת המצורע, וצוה הכהן ולקח למטהר שתי צפרים, ולו היו מביאים רק ציפור אחת היה האדם נותן אל לבו ומתעורר להיטיב דרכיו ואומר כי אכן לא טוב הדיבור אשר הביא עליו את הרעה הזאת, ומכאן ואילך היה סוכר את פיו כאילם, ואמנם לא כך יש לנהוג אלא אדרבה יש להשתמש ולהפעיל את כח הדיבור, אלא שיש לעשות זאת לשם דיבור בדברי תורה, וכמו שדרשו חז"ל מה אומנותו של אדם בעולם הזה ישים עצמו כאילם, שנאמר האמנם אלם צדק תדברון, יכול אף לדברי תורה תלמוד לומר צדק תדברון (חולין כט.). ובמיוחד אמור הדבר לגבי אדם זה שעונשו בא לו על חטא לשון הרע, ואמרו חז"ל מאי תקנתיה יעסוק בתורה (ערכין טו:), לפיכך ציוותה התורה להביא שתי צפרים, והאחת נשאת חיה להורות וללמד כי הדיבור גורם חיות, מות וחיים ביד הלשון (משלי יח כא) ואין חיים אלא תורה, וכמו שדרשו חז"ל (שם) כי תקנתו של חטא לשון הרע לימוד התורה שנאמר מרפא לשון עץ חיים (משלי יו ד), אך מעתה עולה חשש חדש שמא מתוך לימוד התורה יבוא לידי זחיחות הדעת, ובמיוחד לאחר שכבר נכשל בגסות הרוח, לפיכך ציוותה התורה כי הציפור תישלח על פני השדה, ולרמז בא הכתוב שעליו ללמוד תורה כאותם אנשי השדה שעוסקין בתורה מתוך הדחק, וכמו שדרשו חז"ל נצא השדה בא ואראך תלמידי חכמים שעוסקין בתורה מתוך הדחק (עירובין כא:).

וּמִיָּתֵר הַשְּׂמֹן אֲשֶׁר עַל כֶּפֶו יָתֵר הַכֹּהֵן עַל תְּנוּךְ אֶזְו הַמִּטְהָר הַיְמִנִית וְעַל בִּהֶן יָדוֹ הַיְמִנִית וְעַל בִּהֶן רִגְלוֹ הַיְמִנִית עַל דָּם הָאֵשֶׁשׁ (יד, יז)

מדוע אצל מצורע רגיל נאמר "על דם האשם" ואילו אצל מצורע עני אמרה התורה "על מקום דם האשם" (פסוק נח) ופירש רש"י (ומקור הדין במנחות י.). שאפילו נתקנח הדם יכול לתת על מקום הדם, שאין הדם גורם אלא המקום גורם, ולכאורה מפני מה השמיעה התורה דין זה שיכול לתת על מקום הדם דוקא לגבי מצורע עני?

ביאר בספר חשק שלמה שאדם מביא אשמו היום ולוגו מכאן ועד עשרה ימים (זבחים מד.) אך בודאי שלכתחילה עיקר מצוותו להביא גם את לוגו בו ביום שמביא את אשמו, והנה מצורע בעל ממון בודאי מביא את לוג השמן בו ביום שמביא את אשמו, ואז הדם עדיין בעין, לפיכך נאמר בו על דם האשם ולא נאמר מקום, מצורע עני שאין הפרוטה מצויה בכיסו ואין באפשרותו להשיג בנקל את לוג השמן, ודרכו לדחות את הבאת הלוג מכאן ועד עשרה ימים, ועד אז עלול להתקנח הדם, לפיכך נאמר בו על מקום הדם להשמיענו שאפילו נתקנח הדם יכול לתת על מקום הדם.

וְהַנּוֹתֵר בַּשְּׂמֹן אֲשֶׁר עַל כַּף הַכֹּהֵן יָתֵר עַל רֹאשׁ הַמִּטְהָר וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי ה', וְהַנּוֹתֵר מִן הַשְּׂמֹן אֲשֶׁר עַל כַּף הַכֹּהֵן יָתֵר עַל רֹאשׁ הַמִּטְהָר לְכִפֶּר עָלָיו לִפְנֵי ה' (יד, יח-כט)

מפני מה אצל קרבן עשיר נאמר והנותר וכו' וכפר עליו הכהן לפני ה' (יד יח) ואילו אצל עני נאמר לכפר עליו לפני ה', ומשמע שעדיין לא נשלמה כפרתו?

וביאר המשך חכמה שאמרו חז"ל נגעים באין על גסות הרוח (ערכין טז.) והנה הסכנה והחשש מפני גאווה וגסות רוח גדולים הם אצל עשיר אשר בשל עושרו דעתו זחוה ורוחו גסה, וכמו שאמרה התורה וכסף וזהב ירבה לך וכל אשר לך ירבה ורם לבבך (דברים ח יג-יד), וכדי שלא ירום לבבו צריך העשיר להשתדלות ולהתאמצות רבה, לעומתו עני אשר רוחו גסה עליו הריהו מאוס בעיני אלוקים ואדם, וכמו שאמרו חז"ל (פסחים קיג:): כי דל גאה אין הדעת סובלתו, לפיכך בקרבן עני עדיין לא נשלמה כפרתו במתן השמן, ועליו לכפר עליו לפני ה'.

כִּי תִבְאוּ אֶל אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֵנִי נֹתֵן לְכֶם לְאֶחְזָה וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֶחְזַתְכֶם (יד, לד)

כתוב ברש"י ד"ה "ונתתי נגע צרעת" בשורה היא להם שהנגעים באים עליהם, לפי שהטמינו אמוריים מטמוניות של זהב בקירות בתיהם כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, ועל ידי הנגע

נותץ הבית ומוצאן.

וכי אין לפני הקב"ה דרך אחרת להעניק לישראל מטמוניות, אלא על ידי נגעים, ועוד הלא נגעים באים כעונש על עבירות חמורות, וכיצד אפשר שעל ידי עונש יזכו לכסף וזהב?

וביאר הערוך השלחן שכך היא המידה באהבת ה' לעמו, שאף כי מייסר אותם ביסורים קשים, ומכל מקום אין הכוונתו ליסורים חלילה, ורק להחזירם למוטב, ולפיכך גם הצרות והרעות עצמן סופן שיתהפכו לטובה, וכך אירע במכירת יוסף אשר ממנה הגיע יוסף למלכות ולכל טוב, וכך בכל צרה שעברנו, שבסופו של דבר מעז יצא מתוק, וגם כאן שנאמר "ונתתי נגע צרעת" היא אכן בשורה רעה, אמנם מפרש רש"י שאף על פי שייסרם בנגעים בעד העוונות, במשך הזמן יתהפך הדבר לטובה והיינו שימצאו מטמוניות של כסף וזהב, והוי אומר אם לא היו חוטאים היו מוצאים בלי צער כלל ועכשיו שחטאו יוציאו בצער אבל מכל מקום הסוף יהיה לטובה.

שם:

כתוב בויקרא רבה (יז ח) על ידי שהיו כולם תגרין.

מה ענין תגרים לנגע הצרעת?

וביאר הנצי"ב שטיבם של סוחרים ותגרים שהם מתפרנסים זה מזה, וכשאין נזהרים עלולים להיכנס איש בגבולות רעהו ועל ידי כך מתרבות קנאה ושנאה ותחרות אשר תוצאתן לשון הרע, ולעומת זאת איכר העמל בעבודת האדמה ומוציא ממנה את לחמו אין דרכו להסתובב בין הבריות, ולכן לא מצוי בפרנסתו חטא לשון הרע, ואמרו חז"ל מאי דכתיב זאת תהיה תורת המצורע זאת תהיה תורתו של המוציא שם רע, כי עיקר נגע הצרעת בא על עוון לשון הרע (ערכין טו טז) וזהו שאמר הכתוב כי תבואו אל ארץ כנען שהיו כולם תגרין, ולכן מצוי אצלם חטא לשון הרע ונתתי נגע צרעת.

וּבָא אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת וְהַגִּיד לַכֹּהֵן לְאָמַר כְּנָנַע נִרְאָה לִי בַּבַּיִת (יד, לה)

כתוב בתורת כהנים לאמר שהכהן אומר לו דברי כיבושין.

ותמהו המפרשים במה נשתנה לאמר זה מכל לאמר שבתורה עד שהוצרכו חז"ל לדרשו, ועוד הרי הלאמר נאמר לגבי הגדת בעל הבית לכהן, וכיצד זה היפכוהו חז"ל ודרשוהו לענין אמירת הכהן לבעל הבית?

וביאר בעל שואל ומשיב שאמר הרמב"ן (שמות ו, י) כי מלת לאמר בכל התורה לאמר לישראל וכו', והנכון בעיני כי מילת לאמר להורות על בירור הענין בכל מקום, וידבר ה' אל משה לאמירה גמורה, לא אמירה מסופקת ולא ברמז דבר, ובדברי בעל הבית אל הכהן אמרה התורה שאין לו לומר נגע נראה לי בבית, לשון ודאי אלא כנגע לשון ספק, ואפילו תלמיד חכם שיודע שהוא נגע ודאי לא יפסוק דבר ברור לומר נגע נראה לי, אלא כנגע נראה לי (רש"י), וזהו שהוקשה לחז"ל מה פשר "לאמר" בהגדת הדברים של בעל הבית לכהן, שמשמעו אמירה ברורה וגמורה ולא מסופקת, והלא אדרבה עליו לומר בלשון ספק על כרחך שהלאמר מכוון לגבי אמירת הכהן לבעל הבית, שיאמר ויברר לו על מה ולמה באו עליו הנגעים.

וְאִם בָּא יָבֵא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה לֹא פָּשִׁיחַ הַנֶּגַע בְּבֵית אֶחָרֵי הַטֹּחַ אֶת הַבַּיִת וְטָהַר הַכֹּהֵן אֶת הַבַּיִת כִּי נִרְפָּא הַנֶּגַע (יד, מו)

לכאורה אם הוציאו האבנים המנוגעות ובנו אחרות לא נרפא הנגע אלא הבית נרפא והיה צריך לומר כי נרפא הבית?

וביאר בספר טעמא דקרא דנגע אין מובן על אבנים רק על בית דאבנים בעלמא אין מטמא בנגעים, וכיון שלא חזר הנגע לבית הרי נרפא הנגע, והא דאבנים מנוגעות מטמאין שם הוא מפני שכבר נטמאו, ואפילו יסור מהן הנגע יטמאו.